

Kamila Ziółkowska-Weiss

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0000-0001-6575-5314

Zofia Maternak

Uniwersytecie Papieskim im. Jana Pawła II w Krakowie

ORCID: 0009-0007-1549-7020

Renesansowa architektura sakralna i świecka we Florencji jako element rozwoju turystyki – propozycja autorskiego szlaku kulturowego

Wprowadzenie

Architektura to dziedzina, która powstaje na styku kilku kluczowych obszarów – sztuki, inżynierii budowlanej oraz zdolności do wyobrażania i planowania przestrzeni w formie projektów technicznych. Jej głównym założeniem jest funkcjonalność, jednak równie istotnym elementem, dopełniającym całość przestrzeni publicznej, pozostaje estetyka. Współczesna architektura coraz częściej uwzględnia także idee zrównoważonego rozwoju, wykorzystując nowoczesne technologie oraz innowacyjne rozwiązania proekologiczne.

L. Battista Alberti w swoim traktacie o kompozycji architektonicznej zwrócił uwagę na nierozzerwalny związek architektury z szeroko pojętą sztuką budowania (Paczowski, 2010).

Na przestrzeni lat architektura nieustannie ewoluowała. Szczególnie widoczne było to w XIX wieku, w okresie intensywnych przemian społeczno-technicznych w Europie. W tym czasie zaczęto tworzyć nietypowe obiekty, inspirowane dawnymi stylami, ale w nowoczesnej formie. Przełomowym

momentem w historii architektury było pojawienie się stylu Art Nouveau (secesji), który zerwał z historycznymi konwencjami, dążąc do nadania architekturze nowego wyrazu. Styl ten promował oryginalne formy, nową estetykę oraz funkcjonalność, dostosowaną do zmieniających się potrzeb społeczeństwa (Paczowski, 2010).

Tematem niniejszego artykułu jest architektura renesansu, która stanowi kluczowy element sztuki i kultury renesansowej. Sztuka ta zaczęła kształtować się we Florencji na początku XIV w. i jest jednym z czynników rozwoju turystyki w tym mieście. Strategiczne położenie Florencji doprowadziło do jej rozwoju społeczno – gospodarczego, co umożliwiło miastu formowanie się w kierunku zurbanizowanej metropolii.

Na terenie miasta zaczęły powstawać nowe budynki, które miały pełnić różne funkcje, od sakralnej, przez reprezentacyjną, aż do mieszkalnej. Florencja dzięki możliwościom, jakie zyskała w okresie renesansu jest uznawana za jeden z najlepiej zachowanych przykładów ośrodków architektonicznych nie tylko w kraju, ale także poza nim.

Temat pracy został podjęty na potrzeby pogłębienia wiedzy z zakresu sztuki renesansu włoskiego, chęci promowania jej wśród społeczeństwa, co może być motywem, który przyczyni się do zwiększenia rozwoju turystyki na terenie Florencji. Wybór tematu jest związany również z trendami oraz czynnikami kształtującymi się na przestrzeni lat, które niosły za sobą zmiany w stylach architektonicznych i technice budowania nowych obiektów.

Cel i metody badawcze

Celem autorki było opracowanie autorskiego szlaku kulturowego po Florencji, który nawiązuje do architektury najcenniejszych zabytków tego miasta. Szczegółowo omówiona została tematyka szlaku turystycznego, jego rodzaje oraz infrastruktura terenu, będąca nieodzownym elementem jego wyposażenia. Po krótko opisano również przykładowe szlaki turystyczne wytyczone na terenie Włoch. Zakres opracowania obejmuje koncepcje architektoniczne, z uwzględnieniem obiektów sakralnych oraz użytkowych we Florencji, kształtujących się w okresie renesansu włoskiego. Proponowany szlak nie obejmuje architektonicznych rozwiązań obecnych budynków mieszkalnych znajdujących się w tym mieście.

Autorski szlak kulturowy to efekt wykonanych prac i obserwacji uczestniczących. Autorki dwukrotnie udały się do Florencji, w latach 2024 i 2025, w celu dokonania obserwacji uczestniczącej oraz dokując inwentaryzacji terenu na omawianym obszarze. Proponowany autorski szlak kulturowy zlokalizowany na terenie Florencji jest próbą przybliżenia sztuki i kultury renesansu, poprzez uwzględnienie na trasie dziesięciu obiektów autorstwa

wybitnych architektów renesansowych. Droga nie należy do tras o wysokim stopniu trudności. Szlak rozpoczyna się przy Szpitalu Niewiniątek, który znajduje się przy Placu Santissima Annunziata, natomiast jego punktem końcowym jest Pałac Pitti zlokalizowany po drugiej stronie rzeki Arno. Na trasie szlaku znajdują się również punkty informacji turystycznej, z których turysta może skorzystać w celu uzyskania informacji na temat miasta, planów oraz map czy promocji lokalnej kultury oraz dziedzictwa. Przedstawiony szlak ma być narzędziem, które przybliży turystyce informacje z zakresu sztuki renesansowej, a głównie z architektury renesansu.

To dzięki niemu turysta może pogłębić swoją wiedzę na ten temat oraz zwiększyć zainteresowanie własnym krajem, poznając region w sposób ciekawy. Proponowany szlak ma również pobudzać procesy myślowe u odbiorców w trakcie jego percepcji. Na trasie szlaku uwzględniono obiekty, będące najważniejszym dziedzictwem Florencji, a także mające kluczowe znaczenie dla całego kraju. Obiekty te związane są z twórczością wybitnych artystów renesansowych prowadzących swoją działalność we Florencji. Szlak uwzględnia opisy obiektów pod względem architektonicznym, nadmieniając także zmiany dotyczące funkcjonowania niektórych z nich. Przedstawiono także parametry autorskiego szlaku kulturowego oraz jego zagospodarowanie turystyczne. Na terenie szlaku znajduje się także baza towarzysząca, z której turysta może skorzystać w trakcie jego przemierzania.

W odpowiedzi na rosnące zainteresowanie turystyką kulturową opracowano propozycję autorskiego szlaku kulturowego, który ma na celu przybliżenie zarówno architektury renesansowej, jak i dziedzictwa Florencji. Szlak ten prowadzi przez najważniejsze obiekty sakralne i użytkowe miasta, ukazując ich znaczenie artystyczne, historyczne i społeczne.

Florencja – kolebka renesansu i centrum turystyki kulturowej

Florencja to nie tylko bogata historia, ale również pełna kultury i sztuki kolebka renesansu. W mieście zachowało się mnóstwo unikatowych zabytków oraz dzieł sztuki widzianych oczami zasłużonych twórców architektonicznych oraz plastyków. Dziedzictwo kulturowe zaczęło rozwijać się już w XIII w., jednak największy dorobek twórczy przypisuje się złotej erze, w której nastąpił rozkwit renesansu (Ostrowski, 2009). Miasto wykształciło wielu słynnych artystów w tej dziedzinie, którzy poprzez swoją działalność dali początek epoce odrodzenia. Przede wszystkim na uznanie zasługuje wielki mistrz, rzeźbiarz i architekt Michał Anioł wł. *Michelangelo Buonarroti*, którego dzieła można podziwiać w niejednych zakątkach miasta (Bochnak, 1968).

Wraz z rozwojem renesansowych ideałów we Florencji zapanował nowy ład i porządek w architekturze. Miasto stało się wiodącym centrum sztuki, w którym zaczęto wprowadzać innowacje w zakresie rozwiązań architektonicznych. Wiązało się to z powstawaniem obiektów o charakterze reprezentacyjnym, gdyż nowy styl prowadził do indywidualizmu jednostki, nadając jej odpowiedniego znaczenia w społeczeństwie (Muratow 1988). Za pierwszy przykład architektury renesansowej we Florencji uznaje się Szpital Niewiniątek (Ospedale degli Innocenti), jednak już wkrótce po jego powstaniu zaczęły pojawiać się inne budowle, wznoszone często jako formy upamiętnienia wpływowych rodzin sprawujących władzę w mieście. Były to liczne pałace miejskie oraz kaplice rodowe, m.in. kaplica Medyceuszy przy kościele San Lorenzo czy kaplica Pazzich zlokalizowana obok bazyliki Santa Croce (Cole, 2024).

Architekci renesansowi, inspirowani nowymi ideami epoki, świadomie odchodzili od gotyckich wzorców, tworząc dzieła oparte na zasadach harmonii, symetrii i klasycznych proporcjach. Te założenia znacząco odróżniały włoską architekturę od budownictwa w innych częściach Europy. Szczególnie widoczne było to we Florencji, gdzie budynki wyróżniały się nie tylko logiczną strukturą przestrzenną, ale i bogatą ornamentyką. Dsokonałym przykładem jest dziedziniec Pałacu Vecchio, pełen dekoracyjnych detali inspirowanych antykiem (Arlet, 2017).

Dążenie do idealnych proporcji i estetycznej równowagi przejawiało się zwłaszcza w budynkach o charakterze reprezentacyjnym, takich jak pałace miejskie czy wiejskie wille. Najbardziej rozpoznawalnym zespołem architektonicznym okresu renesansu we Florencji jest jednak Plac Duomo – monumentalna przestrzeń, która skupia najważniejsze zabytki sakralne miasta: katedrę Santa Maria del Fiore z podziemną kaplicą św. Reparaty, bazylikę św. Jana oraz przylegające budowle. W pobliżu wznoszono również pałace należące do najzamożniejszych rodzin bankierskich, które poprzez architekturę wyrażały swój prestiż i wpływy (Davis, Lindsmith, 2012).

Florencja uchodzi za jedno z najczęściej odwiedzanych miast turystycznych na świecie. Bogata w zabytki, dzieła sztuki i wyjątkową atmosferę, przyciąga przede wszystkim miłośników kultury, historii i architektury. Centrum miasta stanowi główną przestrzeń koncentracji ruchu turystycznego, co wynika z bliskiego rozmieszczenia licznych atrakcji, dostępnych w ciągu krótkiego spaceru.

Warto jednak zaznaczyć, że historyczna część Florencji objęta jest tzw. *Zona a traffico limitato* – strefą ograniczonego ruchu, która może stanowić utrudnienie dla zmotoryzowanych turystów. Pomimo tego ograniczenia, zwiedzanie zabytkowego centrum nie traci na atrakcyjności – wręcz przeciwnie, piesze poruszanie się po mieście sprzyja lepszemu odbiorowi jego artystycznego dziedzictwa.

Największe zainteresowanie odwiedzających skupia się na architekturze i sztuce renesansowej. Jednym z najbardziej charakterystycznych punktów jest monumentalna katedra Santa Maria del Fiore z imponującą kopułą zaprojektowaną przez Filippo Brunelleschiego – najwyższym budynkiem we Florencji (Toman, 2000). Niezmiennie popularna jest także Galleria degli Uffizi – jedno z najważniejszych muzeów sztuki w Europie, gdzie podziwiać można dzieła Tycjana, Michała Anioła, Rubensa, Rembrandta i innych mistrzów epoki (Klajbor, 2023).

Florencja zachwyca również detalem – charakterystyczne brunatne kamienice, średniowieczne ulice i zabytkowe warsztaty złotnicze przy Ponte Vecchio tworzą unikalny klimat miasta. Turyści chętnie odwiedzają Ogrody Boboli przylegające do Pałacu Pitti oraz muzeum znajdujące się w dawnym ratuszu – Pałacu Vecchio, pełnym średniowiecznego uroku (Steblik-Właźlak, Rzepka, 2015).

Poza walorami kulturowymi, miasto przyciąga również wydarzeniami o charakterze rozrywkowym i artystycznym. Florencja jest gospodarzem licznych festiwali, które wzbogacają ofertę turystyczną o nowe doświadczenia. Do najważniejszych należą: *Maggio Musicale Fiorentino*, skupiający się na muzyce klasycznej, operze i balecie; *Oltrarno Street Festival*, prezentujący szerokie spektrum muzyki rozrywkowej, od jazzu po folk; *Opera Festival* odbywający się w plenerze Ogrodów Boboli oraz *Florence Dance Festival*, adresowany do miłośników tańca (Seghi i in., 2015).

Choć to przede wszystkim sztuka i dziedzictwo renesansu stanowią o wyjątkowości Florencji, coraz więcej turystów poszukuje również miejsc, w których można odpocząć od miejskiego zgiełku. Idealnym uzupełnieniem pobytu okazuje się wizyta w malowniczym regionie Chianti – obszarze rozciągającym się między prowincjami Florencji i Sieny. Znany z pięknych krajobrazów, gajów oliwnych, winnic i tradycji enoturystycznych, stanowi doskonałą alternatywę dla tych, którzy chcą połączyć kontakt z naturą z włoską kulturą i smakiem.

Osoby chcące uprawiać turystykę kwalifikowaną oraz łączyć krajoznawstwo z aktywnymi formami spędzania czasu wolnego mogą skorzystać z doskonale rozwiniętej sieci szlaków rowerowych. Mają do dyspozycji dostępne są także punkty, w których można wypożyczyć sprzęt specjalistyczny, w tym przypadku rower miejski oraz górski. Przedział czasowy wynajmu tego środka transportu określany jest jako godzina lub dzień. Alternatywą dla wycieczek rowerowych stanowi możliwość prowadzenia kultowej vespy. Skuter można wypożyczyć za okazaniem dokumentu potwierdzającego tożsamość, jak również uprawniającego do jego prowadzenia. Tego rodzaju aktywny wypoczynek realizowany jest po włoskim regionie Chianti (Seghi, Szyma, Michalec 2015).

Bywa tak, że turyści podczas zwiedzania Florencji decydują się na odpoczynek wśród środowiska naturalnego wyjeżdżając poza teren miasta. Jak podaje Ewa Klajbor (2023; 14), autorka przewodnika po Toskanii: *„Toskania plasuje się na drugim – tuż po Ligurii – miejscu, jeśli chodzi o liczbę największych plaż”*. Rekomendowanym plażom nadaje się tzw. „Błękitną Flagę”. Oznaczenie to świadczy o wysokim standardzie, w jakim są one utrzymywane. Do jednych z nich należą: Marina di Carrara i Forte dei Marmi.

Aby turystyka we Florencji mogła się rozwijać nie powodując przy tym negatywnego wpływu na środowisko naturalne, lokalną gospodarkę oraz codzienne życie mieszkańców potrzebna jest stosowna wiedza w tym zakresie. Władze lokalne podejmują odpowiednią działalność w myśl idei zrównoważonego rozwoju, które mają na celu edukowanie turystów przybyłych do miasta.

Dzięki temu powstała kampania EnjoyRespectFirenze w oparciu o projekt Great Italian Destinations for Sustainable Tourism, który z kolei został wypromowany przez Ministerstwo Turystyki. Podstawowym celem kampanii jest dostarczenie turystom wiedzy o świadomym i odpowiedzialnym podróżowaniu, tak aby Florencja mogła zachować swoją autentyczność. Istotnym elementem jest także dążenie do tego, żeby turystyka nie oddziaływała negatywnie na florencką społeczność. Trzeba uchronić miasto przed degradacją środowiska przyrodniczego oraz utratą cennego dziedzictwa kulturowego (www.feelflorence.it).

W mieście zachowały się liczne obiekty architektury sakralnej i świeckiej, będące świadectwem sztuki twórców z epoki renesansu. Ich obecność wpływa nie tylko na wyjątkowy charakter przestrzeni miejskiej, lecz również odgrywa istotną rolę w kształtowaniu współczesnego ruchu turystycznego. Zabytki, galerie, place i pałace przyciągają każdego roku miliony turystów spragnionych kontaktu z autentyczną kulturą i historią (www.feelflorence.it).

Pojęcie i znaczenie szlaku turystycznego

Wraz z biegiem lat nastąpiła potrzeba znakowania tras w dziedzinie turystyki, tak aby móc je zachować dla przyszłych pokoleń. Rozwój ruchu turystycznego wiązał się z wytyczaniem nowych tras turystycznych, będących nieodłącznym elementem turystyki i rekreacji (Moterski, 2012).

Do chwili obecnej nie udało się jednak sformułować jedynej, właściwej definicji, która w konkretny sposób mówiłaby o znaczeniu szlaku turystycznego. Bariera dotycząca precyzyjnego określenia tego terminu być może wynika z mylnego, a także na przemian używanego wyrażenia „trasy turystycznej” ze „szlakiem turystycznym”. Nie należy jednak błędnie utożsamiać tych dwóch pojęć, ze względu na to, że w głównym zamyśle nie oznaczają tego samego. Trasa turystyczna bowiem jest odcinkiem połączonym z ogólnie

dostępną drogą, po której realizowany jest ruch turystyczny w danym obszarze geograficznym (Stasiak 2006, 2007).

Większość badaczy kładzie nacisk, by szlak turystyczny kojarzono z odpowiednio oznakowaną i zagospodarowaną drogą, umożliwiającą odkrywanie trudno dostępnych walorów turystycznych. Zamieszanie z próbą ustalenia jednolitej terminologii wywołane może być także różnorodnością szlaków. Dotyczy ona zarówno kryterium podziału, jak i rodzaju szlaku turystycznego (Gołos, Skłodowski, 2016)

W rozumieniu Jarosława Styperka (2002) szlak turystyczny to: *„prze-strzenny ciąg turystyczny służący do linearnej penetracji rekreacyjnej inicjującej interakcyjne związki pomiędzy turystą a środowiskiem geograficznym zachodzące w strefie percepcji krajobrazu multisensorycznego”*. Autor definicją tą zaznacza, że szlak turystyczny jest trasą służącą do poznawania i odkrywania przez turystę (zazwyczaj masowego) przestrzeni geograficznej oraz jej walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Dodaje przy tym, że w trakcie pokonywania drogi będzie miał on ścisłą relację sensoryczną z otoczeniem, w którym się znajduje, w tym przypadku ze środowiskiem naturalnym.

Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze natomiast określa szlak turystyczny jako *„wytyczona w terenie trasa służąca do odbywania wycieczek, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne, które zapewniają bezpieczne i spokojne jej przebycie turysty o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku, w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (...)”* (Instrukcja znakowania szlaków turystycznych 2007).

Można zauważyć, że PTTK zwraca szczególną uwagę na dokładne oznakowanie drogi, po której będzie poruszał się turysta oraz na to, aby była ona dostępna dla każdej osoby, bez względu na jej funkcje sprawnościowe. Wspomina także o możliwości przebycia szlaku turystycznego w dowolnych warunkach pogodowych. Termin ten nie wydaje się być szerzej rozumowany, gdyż podkreśla główne standardy, według których znakowane są szlaki turystyczne PTTK (Stasiak, 2006).

Wśród naukowców podejmujących próbę zdefiniowania szlaku turystycznego znajdują się tacy, dla których nie stanowi on wyznaczonej trasy w przestrzeni turystycznej. Istotnym jest natomiast, aby był on powszechnie udostępniony dla turystów oraz posiadał odpowiednie zagospodarowanie turystyczne, z którego odwiedzający będą mogli skorzystać podczas jego bezpiecznej penetracji (Ziółkowska-Weiss, Chryc, 2023). Kluczowe dla zachowania zasobów szlaku turystycznego jest także ochrona cennych walorów środowiska przyrodniczego (Kruczek, 2005; Ziółkowska-Weiss, Lewandowska, 2022).

Można wywnioskować, że większość badaczy, którzy podjęli próbę nadania odpowiedniej definicji szlakowi turystycznemu zwracali szczególną

uwagę na jeden ważny aspekt. Mianowicie szlak turystyczny powinien spełniać określone warunki, aby był dobrze przystosowany dla ruchu turystycznego (Lubański, 2006). Na jego trasie należałoby uwzględnić dostępność atrakcji turystycznych, które potencjalnie mogłyby się znaleźć w kręgu zainteresowania turysty. Niektórzy wskazują także, że jego zadaniem ma być możliwość udostępniania go masowej penetracji w sezonie, jak i poza nim (Sewerniak, 1982).

Wszystkie dotychczas opracowane definicje szlaku turystycznego cechują się zróżnicowaną specyfiką, zawierając w sobie inny stopień szczególności oraz kryterium wyznaczania szeroko pojętego szlaku turystycznego. Mogą istnieć jako element przestrzeni turystycznej (w tym element dostępności komunikacyjnej, zagospodarowania turystycznego, system linearnej penetracji turystycznej i rekreacyjnej) lub jako odrębny, charakterystyczny przypadek produktu turystycznego, który będzie opracowany według konkretnej koncepcji równocześnie zaspakajając podstawowe potrzeby podróżnych (Graf, Popesku, 2016; Orzechowska-Kowalska, 2012, 2025).

Szlaki turystyczne pełnią różnorodne funkcje względem siebie. Jedną z głównych jest dostarczenie i umożliwianie turystom dotarcie do podstawowych atrakcji kulturowych, historycznych oraz przyrodniczych (Ziółkowska-Weiss i in. 2022). Gdyby jednak poświęcić więcej czasu roli i wykorzystaniu szlaku turystycznego w przestrzeni geograficznej, można by wywnioskować, że posiada on jeszcze wiele innych kluczowych funkcji, bez których byłby wyłącznie „kawałkiem” trasy nie mającej szczególnego wpływu na otoczenie (Tab.1). Poza jego podstawową funkcją należy wymienić jeszcze kilka innych i istotnych, mających znaczenie podczas jego percepcji. Funkcje szlaku turystycznego można podzielić na dwie grupy, według których będą one typowane. Pierwszą z nich są funkcje endogeniczne mające wewnętrzny charakter powstawania szlaku turystycznego. Kolejną są funkcje egzogeniczne (zewnętrzne), które wiążą się z jego obszernym znaczeniem.

Szlak turystyczny jest bardzo obszernym produktem turystycznym, zatem można go analizować w ujęciu podmiotowym, skierowanym do indywidualnych potrzeb turysty, a także zwracać uwagę na specyfikę wykonywanych przez nie aktywności. Ujęcie podmiotowe odnosi się także do infrastruktury turystycznej zlokalizowanej na szlaku m.in. bazy noclegowej i gastronomicznej oraz innych baz towarzyszących. Cechuje się ono oznakowaniem szlaku, formą turystyki kwalifikowanej, różnorodną tematyką oraz możliwością zminimalizowania dostępu, z uwagi na kwestię bezpieczeństwa turysty (Gaweł, 2011).

Ujęcie przedmiotowe szlaku odwołuje się do jego tematu przewodniego, którym bezpośrednio jest zainteresowany turysta, w miejscu, w którym przebywa. Można więc zauważyć, że element taki jak zagospodarowanie turystyczne nie będzie miał aż tak szczególnego znaczenia, jak jego kryterium

Tab. 1 Różnicowanie funkcji szlaku turystycznego

Grupa	Rodzaj funkcji	Znaczenie
Funkcje endogeniczne	Komunikacyjna	Funkcja ta umożliwia turystom dotarcie do wyznaczonego celu oraz przemieszczania się z jednego punktu do drugiego za pomocą różnicowanej formy transportu.
	Zapewnienia bezpieczeństwa	Funkcja wiąże się z zapewnieniem bezpieczeństwa turystom podczas penetracji szlaku turystycznego, przeważnie w trudnych warunkach pogodowych. Jej zadaniem jest także pobudzenie u turysty poczucia bezpieczeństwa w kwestii dotarcia do miejsca docelowego, w nieznanej wcześniej przestrzeni geograficznej.
	Krajoznawcza	Celem tej funkcji jest kształtowanie postaw patriotycznych uczestników ruchu turystycznego, dostarczanie wiedzy o regionie i kraju ojczystym, a także za-inicjowanie emocjonalnego związku z pokonywanym terenem.
	Rekreacyjno-sportowa	Szlaki turystyczne, dzięki swoim różnorodnym walorom turystycznym umożliwiają turystom aktywne spędzanie czasu wolnego. Są także doskonałym miejscem do odnowy sił fizycznych i psychicznych.
	Spółeczna	Funkcja ta przyczynia się do udostępniania wszelkich walorów turystycznych, dla każdego turysty, bez względu na jego kwalifikacje oraz sprawność fizyczną. Jej celem jest także kształtowanie postaw społecznych np. w miejscach pamięci narodowej.
Funkcje egzogeniczne	Ekologiczna	Zadaniem funkcji jest ochrona środowiska przyrodniczego oraz jak najmniejszy wpływ turystów na jego degradację. Do osiągnięcia tego celu stosuje się m.in. ograniczanie przepustowości szlaku szczególnie w miejscach chronionych.
	Ekonomiczna	Szlaki turystyczne mają słusze zastosowanie w gospodarce krajowej. Są one czynnikiem do powstawania nowych miejsc pracy, a także zwiększania dochodów producentów, dzięki korzystaniu przez turystów z różnych usług zlokalizowanych na szlaku.
	Administracyjno-zarządcza	Odpowiednie wykorzystanie choćby kilku funkcji szlaku turystycznego ma swoje zastosowanie w pobudzaniu gospodarki oraz kształtowaniu marketingu turystycznego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stasiak, A. i in. (red.). Szlaki turystyczne od pomysłu do realizacji. Warszawa-Lódź 2014, s. 174–182.

tematyzacji. Charakter ujęcia przedmiotowego koncentruje się na braku reguły co do oznakowania szlaku (może być oznakowany, ale nie ma takiej konieczności), dowolnie realizowanych formach turystyki, a także na doborze odpowiedniej tematyki (Stasiak i in. red., 2014).

PTTK w Instrukcji znakowania szlaków (2014) opracowało podział, w którym wyróżnia szlaki turystyczne: narciarskie, rowerowe, piesze (górskie, nizinne, ścieżki dydaktyczne, przyrodnicze i spacerowe), kajakowe i żeglarskie, jeździeckie.

Szerszy podział szlaków turystycznych dokonywany jest na podstawie dziewięciu głównych kryteriów, dzięki którym można wyodrębnić następujące rodzaje:

- Kryterium 1: Główna tematyka – przyrodnicze (krajobrazowe, osobliwości natury, ornitologiczne); kulturowe (religijne, architektoniczne, historyczne, etnograficzne, zabytków techniki, biograficzne, literackie, filmowe); przyrodniczo-kulturowe;
- Kryterium 2: Geneza – zaadaptowane na potrzeby turystyki (historyczne drogi militarne, pielgrzymkowe, handlowe); specjalnie dostosowane do turystów;
- Kryterium 3: Motyw podróżowania – poznawcze; rekreacyjne; pielgrzymkowe; przygodowe (survival i sporty ekstremalne); inne;
- Kryterium 4: Środek transportu/forma turystyki – piesze; narciarskie; rowerowe; kajakowe; żeglarskie; konne; samochodowe; kolejowe; łącznikowe (np. pieszo-rowerowe);
- Kryterium 5: Rola szlaku w większych systemach penetracji turystycznej – główne; uzupełniające; łącznikowe; doprowadzające;
- Kryterium 6: Zasięg (przebieg) – miejskie; lokalne; regionalne (w tym transgraniczne); krajowe; subkontynentalne; kontynentalne; międzykontynentalne;
- Kryterium 7: Sposób wytyczania i oznakowania w terenie – wytyczone i oznakowane; wytyczone i nieoznakowane; niewytyczone (określone punkty polecane do zwiedzania)
- Kryterium 8: Okres wykorzystania – sezonowe; całoroczne;
- Kryterium 9: Znaczenie (ranga) szlaku – lokalne; regionalne; krajowe; międzynarodowe.

W ten sposób sporządzony podział szlaków turystycznych umożliwia bezpośrednio dotarcie do turysty, poprzez dostosowanie do jego indywidualnych potrzeb odpowiedniej oferty turystycznej (możliwość poznawania zróżnicowanych walorów turystycznych). Prezentuje także rozwiązanie dotyczące doboru środka transportu, za pomocą którego będzie on pokonywany w określonej przestrzeni geograficznej. Dzięki zobrazowanym kryteriom można w dokładny i wyczerpujący sposób uporządkować szlak jako jedną, nierozzerwalną całość.

Wraz z rozwojem turystyki pojawiła się potrzeba wprowadzania i popularyzowania nowych rodzajów szlaków turystycznych. Do często użytkowanych należą szlaki kulturowe, które wyróżniają się od pozostałych podstawowym tematem przewodnim, który może dotyczyć wielu aspektów. Spośród nich można wymienić: architekturę, historię, etnografię, biografię, literaturę lub film, a także przemysł. Ich tematyka może być mocno zróżnicowana z uwagi na to, że zawiera elementy materialne, jak i niematerialne. Przykładem może służyć szlak, na którym znajdują się obiekty ważnych dla narodu czy społeczności lokalnej osób. Są to m.in. muzea poświęcone znanym poetom czy malarzom, które stanowią szereg informacji odnośnie ich twórczości, prezentując bogaty dorobek kulturowy oraz koncentrują uwagę na innych ważnych etapach życia artystów. Szlak kulturowy jest rodzajem szlaku turystycznego, którego najczęściej nie oznacza się w realnej przestrzeni turystycznej (Stasiak i in. red., 2014).

Opracowaniem definicji szlaku kulturowego w polskiej literaturze zajął się L. Gawęł (2011), który wskazuje, że jest to „[...] wytyczony i oznakowany szlak materialny, łączący obiekty i miejsca wybrane według ustalonego kryterium tematykacji, będące unikatowym i reprezentatywnym przykładem ilustrującym szeroko pojęty dorobek kulturowy danego regionu, społeczności, grupy etnicznej, mniejszości narodowej czy narodu. Poprzez prezentację dziedzictwa materialnego szlak powinien umożliwiać poznanie i popularyzować dziedzictwo niematerialne, traktując oba te obszary jako nierozdzielalną całość”.

Autor wyraźnie podkreśla, że szlak kulturowy musi zawierać określone dziedzictwo kulturowe, danego obszaru lub społeczności, według którego ustalana jest właściwa tematyka szlaku.

Należy jednak zaznaczyć, że uwzględnia on wyłącznie oznakowane szlaki kulturowe. Nie bierze pod uwagę m.in. tras, które cyklicznie wykorzystywane są w ofertach biur podróży (warunkiem koniecznym musi być ustalenie konkretnego kryterium tematykacji) oraz dróg pielgrzymkowych, które wykształciły się na przestrzeni dziejów (Stasiak i in. red., 2014).

Na terenie Europy funkcjonuje organizacja, która sprawuje opiekę nad szlakami kulturowymi. Szlaki Kulturowe Rady Europy zostały powołane w celu edukowania społeczeństwa na temat historii kontynentu, pogłębiając przy tym tożsamość europejską. Są także mechanizmem wiodącym, który ma za zadanie kształtować odpowiednie wartości europejskie.

Europejskie Szlaki Kulturowe charakteryzują się tematyką ściśle związaną z kontynentem jednocześnie umożliwiając użytkownikom dostarczenie cennej wiedzy z zakresu kultury i historii europejskiej. Istotnym celem tego przedsięwzięcia jest dążenie do przemierzania szlaków kulturowych w duchu zrównoważonego rozwoju, który staje się popularnym rozwiązaniem do zachowania cennych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego, nie powodując tym samym jego dewastacji (www.gov.pl).

Kluczowym aspektem jest, by szlaki te przebiegały przez co najmniej dwa państwa i były połączeniem jednorodnej tematyki kulturowej (Stasiak i in. red., 2014).

Elementy składowe szlaku turystycznego

Aby szlak turystyczny przystosowany był do rozwoju ruchu turystycznego musi posiadać odpowiednie elementy, które będą składały się na jego całość.

Głównym elementem składowym szlaku turystycznego jest jego oznakowanie. Do tego działania wykorzystuje się podwójną symbolikę. Pierwszą są znaki, które określają jego przebieg. Do oznakowania wykorzystuje się także tablice informacyjne i drogowskazy, służące pomocom turyście w dotarciu do wyznaczonego celu. Ważnym jest, aby oznaczenia te były wyraźnie widoczne i nie powodowały wśród turystów zbędnej dezorientacji w terenie. Spożytkowane do tego mogą być kamienie, drzewa lub inne miejsca leżące w zasięgu turysty.

Zagospodarowanie turystyczne wpływa na rozwój ruchu turystycznego danego obszaru. W związku z tym, w jego skład wchodzi m.in. baza noclegowa i gastronomiczna, z której turyści mogą korzystać podczas wędrówek. Do elementów zagospodarowania zaliczyć należy także bazę uzupełniającą tj. punkty informacji turystycznej, ośrodki rekreacyjne, punkty pamiątkowe czy tablice informacyjne (Stasiak i in. red., 2014).

Szlak turystyczny powinien posiadać odpowiednio przygotowaną nawierzchnię, która będzie wyrównana i utwardzona. Przydatnym elementem szlaku są także sztuczne ułatwienia. Wszelkiego rodzaju drabinki, poręcze, łańcuchy, kładki, mostki, podesty, dostęp do numerów alarmowych.

Cechą charakterystyczną szlaku turystycznego jest dostosowanie go do każdej grupy społecznej, niezależnie od ich sprawności fizycznej, dlatego warto, by posiadał elementy, które w pewnym stopniu staną się ułatwieniem dla osób niepełnosprawnych. Do tych elementów zaliczyć można pochylnie, podjazdy, a także oznakowania dla niewidomych.

W skład zagospodarowania szlaku turystycznego wchodzi również tzw. mała infrastruktura turystyczna. Należą do niej m.in. miejsca, które pozwalają na regenerację sił, wiaty do schronienia przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi, miejsca piknikowe, ławki, stoliki czy toalety. Dobrze, aby infrastruktura szlaku zawierała także narzędzia, będące ułatwieniem do korzystania ze sprzętu specjalistycznego, podczas wykonywania różnych aktywności fizycznych (Stasiak i in. red., 2014).

Te wszystkie elementy tworzą kompleksowy produkt turystyczny, zapewniając bezpieczeństwo i wygodę turystom, którzy są jego użytkownikami.

Na szlak turystyczny składa się wiele elementów m.in. zagospodarowanie turystyczne, odpowiednie oznakowanie, kwestie bezpieczeństwa na szlaku, baza towarzysząca oraz mała infrastruktura turystyczna. Może on funkcjonować jako element zagospodarowania turystycznego, atrakcja turystyczna, być częścią obszaru recepcji turystycznej lub stanowić samodzielny produkt turystyczny (Stasiak, 2006).

Autorski szlak kulturowy we Florencji

Celem autorek niniejszego artykułu było opracowanie szlaku kulturowego we Florencji, który łączy zabytki nieruchome miasta, ukształtowane antropogenicznie. Szlak ten jest przybliżeniem historii epoki odrodzenia, a także elementem promocji kultury i sztuki lokalnej. Nie jest więc on wyłącznie formą przewodnika po trasie, ale cennym narzędziem do szerszego zrozumienia znaczenia kulturowo-społecznego.

Szlak *Renesansowe Arcydzieła Złotego Wieku – Florencja* jest szlakiem przeznaczonym przede wszystkim dla osób zainteresowanych architekturą renesansu. Jego celem jest ukazanie piękna tej epoki, urbanistycznej zabudowy miasta, a także historycznych związków kształtowanej kultury. Trasa jest połączeniem twórczości wybitnych artystów renesansowych którymi byli m.in.: Michał Anioł, Filippo Brunelleschi, Leone Battista Alberti, Arnolfo di Cambio i wielu innych poprzez uwzględnienie na trasie obiektów i dzieł wymienionych artystów (Murray, 1999).

Nazwa szlaku powstała w oparciu o kulturowe i historyczne aspekty miasta, w którym po dzień dzisiejszy zachowało się wiele wyjątkowych zabytków sztuki. Nawiązuje ona do złotej ery, która była czasem największego rozkwitu renesansu i tym samym największego dorobku twórczego artystów.

Droga nie należy do tras o dużym stopniu trudności i można ją pokonać wyłącznie pieszo. Jest to więc szlak, który może przejść każda osoba, bez względu na wiek i swoje predyspozycje i możliwości kondycyjne. Do historycznego centrum Florencji można dotrzeć za pomocą taksówki, komunikacji miejskiej, samochodu lub dojechać na dworzec główny Santa Maria Novella (Jones, 2022). Wybierając samochód jako środek transportu należy pamiętać, że w mieście obowiązuje strefa ograniczonego ruchu (Zona a traffico limitato), co może utrudnić przemieszczanie się po mieście.

Punktem początkowym szlaku jest Szpital Niewiniątek zlokalizowany przy Placu Santissima Annunziata. Dojechać można do niego komunikacją miejską wysiadając na Placu San Marco, następnie przechodząc przez Via Cesare Battisti. Końcowy natomiast to Pałac Pitti, który położony jest w niedalekiej odległości od Placu Pitti, po drugiej stronie rzeki Arno. Szlak najlepiej pokonać poza sezonem turystycznym, ze względu na mniejszy

ruch uliczny. Należy jednak wziąć pod uwagę, że nie każdy z obiektów może być w tym czasie udostępniony do zwiedzania, dlatego przed planowaną podróżą warto zasięgnąć informacji na ten temat np. na oficjalnej stronie turystycznej miasta (<https://www.feelflorence.it/it>). Jeżeli turysta zdecyduje się na zwiedzanie obiektów sakralnych, które zostały uwzględnione na jego trasie, powinien pamiętać o odpowiednim ubiorze i należytych szacunku do miejsca świętego.

Podczas pokonywania szlaku, turysta może podjąć się zwiedzania obiektów na nim zlokalizowanych i rozłożyć jego percepcje w czasie. Wiąże się to z możliwością zajścia nagłej potrzeby skorzystania z bazy noclegowej dostępnej we Florencji. Tego rodzaju biura informacyjne mogą służyć pomocą, w celu uzyskania potrzebnej wiedzy na temat hoteli, pensjonatów i innych obiektów noclegowych. Pracownicy tych miejsc pełnią także funkcję edukatorów z zakresu lokalnej kultury i tradycji, a w niektórych z nich można dokonać rezerwacji biletów wstępu do zwiedzanych atrakcji turystycznych czy zakupu wycieczek fakultatywnych. Punkty te stanowią zatem dostęp do rzetelnych i sprawdzonych informacji z zakresu efektywnego i świadomego planowania podróży na terenie Florencji.

Prezentowany szlak ma być także narzędziem, dzięki któremu turysta w większym stopniu zainteresuje się własnym krajem ojczystym, poznając dany region w sposób dociekliwy, naukowy oraz logiczny. Istotną kwestią jest także pobudzenie u odbiorcy procesów myślowych, przez które będzie on szukał związków społeczno – kulturalnych w trakcie percepcji szlaku.

Obiekty zlokalizowane na trasie szlaku

Na trasie szlaku kulturowego wyróżniono obiekty ukazujące najcenniejsze dziedzictwo kulturowe Florencji, a także mające szczególne znaczenie dla całego kraju (Tab.2). Dokonano dogłębnego opisu obiektów miasta wznoszonych przez renesansowych geniuszy w XIV i XV wieku. Kluczem do zrozumienia zamysłu projektowania tamtejszych budynków jest odpowiednie zobrazowanie ich pod względem architektonicznym. Treść przybliży również, jak zmieniała się funkcja niektórych obiektów na przestrzeni wieków.

Tab. 2 Charakterystyka obiektów/miejsc uwzględnionych na trasie szlaku

L.p.	Szlak Renesansowe Arcydzieła Złotego Wieku – Florencja
1.	Szpital Niewiniątek (Ospedale degli Innocenti), (Fot.1), położony przy placu Santissima Annunziata we Florencji, to jeden z pierwszych budynków renesansowych, zaprojektowany przez Filippa Brunelleschiego w XIV wieku jako sierociniec dla noworodków. Na jego fasadzie znajdowało się okno, przez które można było pozostawić dzieci bez opieki.

	Budynek charakteryzuje się symetryczną fasadą z dziewięcioarkadową loggią, wspartą na kolumnach kompozytowych, ozdobionych akantowymi liśćmi i wolutami. W lukach arkad umieszczono medaliony z figurkami niemowląt autorstwa Andrea della Robbia, będące symbolem opiekuńczego charakteru obiektu. Fasada dopełniona jest poziomym belkowaniem, prostokątnymi oknami z naczółkami oraz pilastrami. Dziś szpital pełni funkcję muzeum, przybliżając odwiedzającym swoją humanitarną i architektoniczną historię (Krzątała-Jaworska, 2022).
2.	Pałac Medyceuszy (Fot.2), to symbol renesansowej Florencji i jeden z najważniejszych świeckich budynków tego okresu. Został zaprojektowany przez Michelozza di Bartolommeo na zlecenie Kosmy Starego i stał się wzorem dla kolejnych rezydencji florenckich elit. Później Michał Anioł wprowadził zmiany w fasadzie, dodając symetryczne okna po obu stronach wejścia. W centralnej części znajduje się dziedziniec z arkadową loggią, wspartą na kolumnach kompozytowych. Budynek zawiera kaplicę Trzech Króli z freskami Benozza Gozzolego, salę fresków Luki Giordano z postaciami Medyceuszy oraz bibliotekę z rękopisem „Boskiej komedii”. Fasada pałacu charakteryzuje się klasycznym boniowaniem, trójkondygnacyjnym układem z rytmicznymi oknami zakończonymi półkolistymi łukami i wieńczącym gzymsem. Dziś pałac jest dostępny dla zwiedzających jako przykład architektury łączącej antyk z wczesnym renesansem (Krzątała-Jaworska, 2022).
3.	Bazylika San Lorenzo (Fot. 3), to jedna z najstarszych świątyń Florencji, położona przy Placu San Lorenzo. Pierwotny kościół powstał w IV wieku, jednak obecna forma została zaprojektowana przez Filippa Brunelleschiego. Świątynia ma plan krzyża łacińskiego z trzema nawami, z czego główna sklepiona jest kasetonowym, drewnianym stropem. Fasada bazyliki pozostała niedokończona, a całość zwieńczona została kopułą bez bębna, wspartą na zdobionych kolumnach. Wnętrze obejmuje m.in. Starą i Nową Zakrystię, Bibliotekę Laurenzianę (proj. Michał Anioł) oraz kaplicę Medyceuszy. W nawie głównej znajdują się dwie ambony autorstwa Donatella, ozdobione scenami pasyjnymi – to jedne z jego ostatnich dzieł. Warto zwrócić uwagę na grobowce członków rodu Medyceuszy, fresk św. Wawrzyńca, sarkofag Donatella, a także obraz „Zwiastowanie” Filippa Lippiego. W Nowej Zakrystii znajdują się symboliczne rzeźby Michała Anioła przedstawiające Dzień i Noc, odnoszące się do przemijania, oraz figura księcia Giuliana z Nemours. Całość uzupełniają posągi Madonny z Dzieciątkiem oraz świętych Kosmy i Damiana (Klajbor, 2023).
4.	Kościół Santa Maria Novella, (Fot.4), położony przy placu o tej samej nazwie, został wybudowany dla dominikanów i przez lata rywalizował z Santa Croce o miano „Panteonu najbogatszych florenckich rodów”. Jego budowa trwała 81 lat. Świątynia składa się z trójnawowego korpusu, transeptu i prezbiterium, a jej fasada z białego, różowego i zielonego marmuru to przykład harmonii renesansu i elementów baroku. We wnętrzu znajdują się cenne dzieła sztuki, m.in. freski Ghirlandaia, krucyfiks Giotto, fresk Massaccia z Trójką Świętą, czy dekoracje Nardo di Cione. Do kościoła przylegają krużganki z wirydarzem i Kaplicą Hiszpańską oraz muzeum z dziełami Ucella (Seghi i in., 2015).

5.	
6.	Katedra Santa Maria del Fiore (Fot. 6), to najbardziej rozpoznawalna budowla Florencji, położona przy Placu Duomo. Wyróżnia się monumentalną kopułą autorstwa Filippa Brunelleschiego, uznawaną za arcydzieło renesansowej architektury. Fasada wykonana z kolorowego marmuru zdobią rozety, figury świętych i bogato dekorowane portale. Wnętrze, utrzymane w surowym stylu, zawiera m.in. witraż Ghibertiego, freski kondotierów, popiersia artystów renesansowych oraz wejście do wykopalisk Santa Reparata. Obok katedry znajduje się słynna dzwonnica Giotto, ozdobiona reliefami i rzeźbami biblijnymi. (Seghi i in., 2015).
7.	Pałac Strozzi, (Fot.7), położony przy Placu Strozzi, to przykład renesansowej architektury z charakterystycznym boniowaniem i trójkondygnacyjną fasadą. Dziedziniec ozdabiają arkady na kolumnach kompozytowych, a całość wyróżnia się harmonijnymi proporcjami. Obecnie pełni funkcję fundacji, organizującej wydarzenia kulturalno-artystyczne (Klajbor 2023).
8.	Pałac Vecchio, (Fot.8), usytuowany na Placu Signoria, to trzykondygnacyjna rezydencja z charakterystyczną 94-metrową wieżą, zaprojektowaną przez Arnolfa di Cambiego. Dziedziniec w stylu renesansowym, zaprojektowany przez Michelozza, zdobią arkadowe krużganki i fontanna z Puttem Donatella. Elewację wyróżnia rustykalne boniowanie i podwójne okna, a budynek wieńczy blanki nadające obronny charakter. Wnętrza pałacu, w tym Sala del Cinquecento autorstwa Giorgia Vasariego oraz Studiolo di Francesco I, zachwycają freskami i rzeźbami wybitnych artystów, m.in. Leonarda da Vinci i Michała Anioła (Seghi i in., 2015).
9.	Most Złotników (Fot.9), zbudowany w 1345 r. nad rzeką Arno, jest jednym z najstarszych mostów we Florencji i jednym z nielicznych, które przetrwały II wojnę światową nienaruszone. Most zdobią małe kolorowe domki, pierwotnie przeznaczone dla handlarzy i złotników, co uczyniło z niego słynną ulicę handlową. Łączył Pałac Vecchio z Pałacem Pitti za pomocą korytarza zaprojektowanego przez Vasariego, ułatwiającego przemieszczanie się bogatych rodzin. Konstrukcja opiera się na trzech szerokich przesłach łukowych. Obecnie jest popularną atrakcją turystyczną Florencji (Klajbor 2023).
10.	Pałac Pitti, (Fot.10), zbudowany na wzniesieniu przez ród Pitti, został później przejęty i rozbudowany przez Medyceuszy. Fasada o długości 200 m wykonana jest metodą boniowania, nadającą monumentalny wygląd. Budynek ma trzy kondygnacje z portalem i oknami zakończonymi łukami oraz kamienną balustradą na piętrach. Za pałacem znajdują się renesansowe Ogrody Boboli ze żwirowymi alejami, fontanną i amfiteatrem. Pałac pełni dziś funkcję muzeum z Galleria Palatina, komnatą królowej i łazienką Napoleona oraz zbiorami sztuki nowoczesnej i innymi cennymi eksponatami (Klajbor 2023).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krzątała-Jaworska, E. Atlas turystyczny Florencji. Wydawnictwo SBM. Warszawa 2022.; Klajbor, E. Toskania. Wydawnictwo SBM. Warszawa 2023.; Seghi, A, i in., Toskania. Wydawnictwo Pascal. Bielsko-Biała 2015.; sztuka.edu.pl [dostęp na 23.01.2025]; przewodnik-po-florencji.pl [dostęp na 25.01.2025].

Poniżej przedstawione zostały obiekty scharakteryzowane w powyższej tabeli. Ukazują one elementy charakterystyczne dla architektury renesansu, które zostały umieszczone w wewnętrznych oraz zewnętrznych częściach tych budynków. Na uwagę zasługują przede wszystkim: arkadowa loggia w Szpitalu Niewiniątek (Fot.1), strop kasetonowy w bazylice San Lorenzo (Fot. 3), a także rustyka elewacji pałacu Strozzi (Fot.7).

Fot. 1. Arkadowa loggia Szpitala Niewiniątek Źródło: K. Ziółkowska-Weiss

Fot.2. Gzyms Pałacu Medyceuszy
Źródło: Z. Masternak

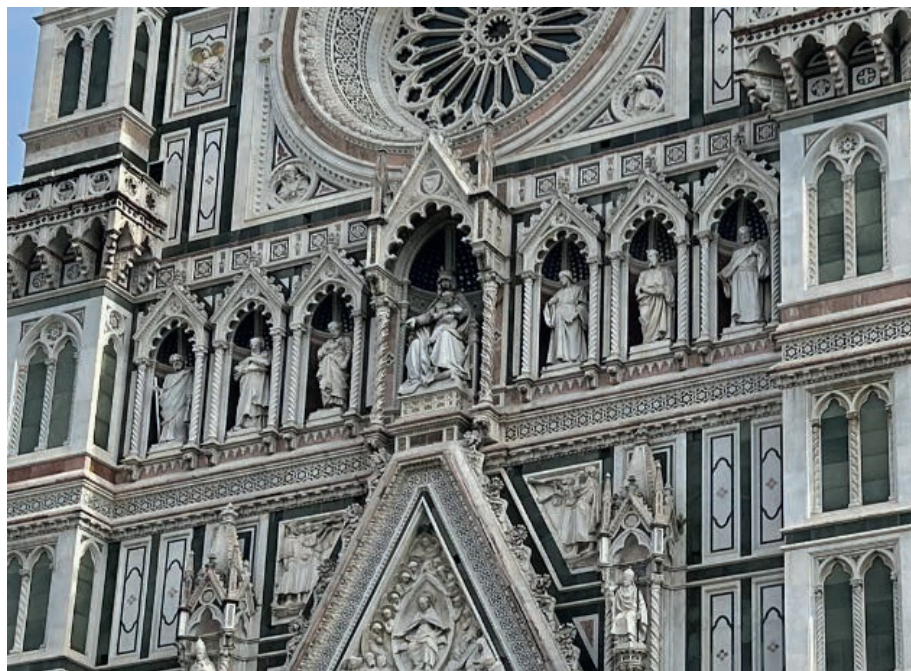
Fot. 3. Fasada San Lorenzo Źródło: Z. Masternak

Fot. 4. Fasada Santa Maria Novella Źródło: Z. Masternak

Fot. 5. Baptysterium florenckie Źródło: K. Ziółkowska-Weiss

Fot. 6. Figury w niszach katedry florenckiej Źródło: Z. Masternak

Fot. 7. Rustyka elewacji Pałacu Strozzi Źródło: Z. Masternak

Fot. 8. Dziedziniec Pałacu Vecchio Źródło: Z. Masternak

Fot. 9. Most Złotników

Źródło: K. Ziółkowska-Weiss

Fot. 10. Pałac Pitti

Źródło: Z. Masternak

Charakterystyka obiektów zestawionych w tabeli (Tab.2) i ukazanych na fotografiach 1–10, prezentują architekturę, kulturę oraz historię Florencji. Celem autorek jednak było skupienie się głównie na aspektach architektonicznych epoki odrodzenia, dzięki którym możliwe było ukazanie, jak wówczas projektowano budynki sakralne oraz użytkowe. Detale, które można zauważyć m.in. w fasadach katedry florenckiej czy innych kościołach nadają im wyrazistości oraz harmonii. Wiele z nich kryje się także w budynkach zwieńczonych gzymsem, obramowaniami wokół drzwi, jak również w bogato zdobionych loggiach arkadowych, które bardzo często były stosowane w architekturze renesansowej.

Parametry autorskiego szlaku i infrastruktura terenu

Autorski szlak kulturowy biegnący przez najważniejsze miejsca Florencji liczy około 5 km., więc pokonać go można w niecałe 2 godziny, w ciągu jednego dnia. Na jego trasie zlokalizowanych jest 10 obiektów (w tym 4 sakralne i 6 użytkowych), które w sposób szczególny wyróżniają się na tle miasta oraz kraju (Ryc. 1). Jeżeli turysta zdecyduje się zatrzymać przy każdym obiekcie oraz zwiedzić go wewnątrz, można przypuszczać, że pokonanie trasy zajmie mu około 7 godzin. Jest też szansa, że podróżny będzie chciał rozłożyć w czasie jego przemierzanie, w związku z tym szlak został tak skonstruowany, aby umożliwić mu skorzystanie z bazy noclegowej i gastronomicznej, w razie, gdy zaszłaby taka potrzeba.

Ryc. 1. Przebieg szlaku kulturowego

Źródło: opracowanie własne autorek.

Trasa rozpoczyna się przy Szpitalu Niewiniątek, w obrębie którego znajdują się przystanki tramwajowe i autobusowe. W związku z tym dotarcie do punktu początkowego szlaku nie powinno stanowić wielkiej trudności. Na szlaku ułożone są również inne atrakcje turystyczne, przy których turysta może się zatrzymać przemierzając go (Tab.3).

Tab.3 Inne atrakcje turystyczne na trasie szlaku.

L.p.	Nazwa atrakcji	Rodzaj atrakcji
1.	Galleria dell' Accademia	galeria sztuki/muzeum
2.	Palazzo di Bernardetto di Medici	pałac
3.	Palazzo Taddei	pałac
4.	Palazzo Barbolani di Montauto	pałac
5.	Biblioteca Riccardiana	biblioteka
6.	Cappella dei Principi	kaplica
7.	Monumento ai Caduti	pomnik
8.	Chiesa di Santa Maria Maggiore	kościół
9.	Palazzo Arcivescoville	pałac
10.	Loggia del Bigallo	muzeum
11.	Palazzo Naldini	pałac
12.	Museo dell' Opera del Duomo	galeria sztuki/muzeum
13.	Museo della Misericordia	muzeum
14.	Archivio Foto Locchi	muzeum
15.	Piazza della Repubblica	plac
16.	Cinema Teatro Odeon	kino
17.	Torre dei Foresi	wieża
18.	Palazzo Davanzati	pałac
19.	Fontana di Nettuno	fontanna
20.	Gucci Museum	muzeum
21.	Vasari Corridor	korytarz/zamknięte przejście
22.	Teatro di Bacco	teatr

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://pl.mapy.cz/> [dostęp 27.01.2025]

Jest to przykład obiektów oraz atrakcji turystycznych zlokalizowanych na szlaku lub w bezpośrednim jego sąsiedztwie. Są to miejsca, które mogą przykuć uwagę turysty znajdującego się na niniejszym szlaku kulturowym. Przeważają w nich głównie muzea (7) oraz rezydencje (6) byłych władców

miasta. Jednym z najważniejszych jest Muzeum Opera dell' Duomo, w którym podziwiać można oryginalne dzieła renesansowych artystów, przeniesione z baptysterium florenckiego, a także katedry florenckiej. Do słynnych dzieł należą m.in. Pieta Michała Anioła czy połączone Drzwi do Raju Lorenzo Ghibertiego. Innym obiektem na szlaku, który łączy w sobie zbiory sztuki i kultury odrodzenia jest Galeria Accademia. Jest to druga najchętniej odwiedzana galeria zaraz po słynnej Uffizi i przedstawia ona kolekcję rzeźb Buonarrotiego, w tym posąg Dawida. Odwiedzając to muzeum można również obejrzeć dzieła Filippa Brunelleschiego oraz Sandra Botticelliego (Koch, 1996; Jasieńko, Kadłuczka, 2021; Grzymkowski, 2023).

Poza tymi obiektami podróźni mogą skorzystać z usług bazy towarzyszącej i paraturystycznej znajdującej się na szlaku (Tab. 4), która w pewien sposób może ułatwić im planowanie podróży. Stan bazy towarzyszącej jest mocno uzależniony od tego, z jak dużym ośrodkiem turystycznym mamy do czynienia oraz od rodzaju kształtujących się w nim funkcji turystycznych. Na terenie Florencji baza ta prezentuje się dobrze. Jest ona głównie rozwinięta o obiekty handlowo – usługowe tj. zakłady fryzjerskie, siłownie, sklepy z pamiątkami oraz zakłady kosmetyczne.

Tab. 4 Baza towarzysząca na szlaku

L.p.	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Lokalizacja
1.	Sella	bank	Via degli Alfani 106 R
2.	Parruchiere	zakład fryzjerski	Via dei Ginori 25r
3.	Farmacia Franchi	apteka	Via dei Ginori 65r
4.	Yoga Garage	siłownia	Via dei Conti 22R
5.	Biglietteria Duomo	kasa biletowa	Piazza del Duomo 14A
6.	Stazione bici cittadine	stacja rowerów miejskich	Via della Ninna
7.	Città di Firenze	urząd administracyjny	Piazza della Signoria 1R

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://pl.mapy.cz/> [dostęp 27.01.2025]

Obiekty te mogą posłużyć turystom w razie sytuacji losowych, ale także mogą stanowić formę urozmaicenia jego pobytu w mieście. Na trasie znajdują się również sklepy spożywcze, dzięki którym może on skorzystać z przerwy podczas jej przejścia.

Poprzez zlokalizowanie na trasie szlaku obiektów kulturowych, turysta ma także możliwość wzięcia udziału w różnych festiwalach i wydarzeniach rozrywkowych, które organizowane są na ich terenie. Koncerty operowe klasycznej muzyki włoskiej można podziwiać w Ogrodach Boboli, zlokalizowanych przy Pałacu Pitti. W jego niedalekim sąsiedztwie, w dzielnicy

Oltrarno, która znajduje się już poza szlakiem organizowany jest festiwal poświęcony szczególnie miłośnikom jazzu, blues'a oraz rocka.

Podsumowanie

Turystyka jest zjawiskiem, które staje się coraz bardziej popularne wśród obecnego społeczeństwa. Na jej rozwój wpływają elementy tj. zagospodarowanie turystyczne, wszelkie walory turystyczne (przyrodnicze i poza przyrodnicze) oraz dostępność komunikacyjna. Każde z tych rodzajów pełni rozmaite, ale równie ważne funkcje, bez których turystyka nie mogłaby istnieć.

Nieodłącznym elementem turystyki są także szlaki turystyczne, które wyróżniają się różną specyfiką, co do stopnia szczegółowości oraz kryterium ich wyznaczania. Stanowią one ważną część przestrzeni turystycznej, przeznaczoną do linearnej penetracji turystyczno – rekreacyjnej, stanowiąc formę dostępności komunikacyjnej, a także zagospodarowania turystycznego. Niepowtarzalność szlaku turystycznego pozwala również uwzględnić go do odrębnego produktu turystycznego, który tworzony jest według określonego modelu, zaspakajając tym samym podstawowe potrzeby istotne z punktu widzenia ogółu turystów.

Ze względu na aspekt, który wiąże się z zaspakajaniem potrzeb turystów, szlaki turystyczne pełnią różnorodne funkcje. Przyczyniają się one przede wszystkim do pogłębienia zainteresowania określoną przestrzenią geograficzną, umożliwiając jej penetrację oraz dotarcie do głównych walorów turystycznych, w tym kulturowych, historycznych i przyrodniczych. Funkcje szlaków turystycznych są wielowątkowym zagadnieniem, które można rozpatrywać w ujęciu, dotyczącym wewnętrznego charakteru powstawania tych szlaków oraz ich szerszego znaczenia.

Na szlak turystyczny składają się poszczególne elementy, dzięki którym jest on odpowiednio przystosowany do ruchu turystycznego. Podstawowym z nich jest oznakowanie, określające jego przebieg oraz służące turystom w dotarciu do zamierzonego celu. Ważnym elementem składowym szlaku jest zagospodarowanie turystyczne, do którego zalicza się także małą infrastrukturę turystyczną. Przydatnym elementem na szlaku są także tzw. sztuczne ułatwienia, będące do dyspozycji turystów.

Szlaki turystyczne różnią się nie tylko funkcją, ale także formą, co pozwala lepiej dostosować ofertę do indywidualnych potrzeb turystów. Personalizacja tras umożliwia efektywne poznawanie przestrzeni geograficznej i jej walorów, przy jednoczesnym uwzględnieniu preferowanego środka transportu.

Celem niniejszej pracy było opracowanie autorskiego szlaku kulturowego we Florencji, który integruje najważniejsze obiekty architektury sakralnej i świeckiej, powstałe w epoce włoskiego renesansu. Trasa ta stanowi odpowiedź na rosnące zainteresowanie turystyką kulturową i ma na celu nie tylko ukazanie materialnego dziedzictwa miasta, lecz także pogłębienie refleksji nad jego znaczeniem dla historii sztuki i rozwoju architektury europejskiej.

Szlak prowadzi przez wybrane dzieła stworzone przez najwybitniejszych architektów i artystów okresu odrodzenia, takich jak Filippo Brunelleschi lubs Michał Anioł, ukazując związki między formą architektoniczną a wartościami kulturowymi epoki. Dzięki takiemu podejściu trasa nie tylko pozwala turystom na głębsze zrozumienie renesansu jako fenomenu kulturowego, ale również ułatwia nawiązanie emocjonalnej relacji z miejscem, jego historią i tożsamością.

Opracowany szlak ma charakter kompleksowy – może stanowić pełnowartościowy produkt turystyczny, gotowy do wdrożenia przez instytucje odpowiedzialne za rozwój turystyki i promocję dziedzictwa. Może być wykorzystywany przez lokalne i regionalne organizacje turystyczne, biura podróży, instytucje edukacyjne, muzea, przewodników miejskich czy operatorów turystyki kulturowej. Potencjał tego rozwiązania polega na jego uniwersalności – trasa została zaprojektowana w sposób dostępny, zróżnicowany tematycznie i funkcjonalnie, co pozwala dostosować ją do różnych grup odbiorców: od indywidualnych turystów po wycieczki szkolne czy wyjazdy studyjne.

Prezentowane opracowanie może również służyć jako gotowy przewodnik tematyczny, materiał edukacyjny czy inspiracja do tworzenia kolejnych tras miejskich o podobnym charakterze. Dzięki swojej strukturze i osadzeniu w kontekście historyczno-artystycznym, stanowi narzędzie wspierające promocję lokalnej kultury, ale także mechanizm wzmacniający rozwój turystyki odpowiedzialnej i świadomej, która opiera się na wartościowych doświadczeniach kulturowych i głębszym poznaniu odwiedzanych miejsc.

W szerszym ujęciu, autorski szlak kulturowy może stać się również elementem strategii rozwoju miasta, wspierając działania na rzecz zachowania dziedzictwa, edukacji kulturowej oraz zrównoważonego zagospodarowania przestrzeni turystycznej Florencji.

Bibliografia

- Arlet, J. (2017). *Architektura renesansowa jako przejaw prestiżu fundatora i pozycji twórcy*. Wydawnictwo Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.
- Bochnak, A. (1968). *Michał Anioł Buonarroti. Nauka dla wszystkich.*, 77. Polska Akademia Nauk. Kraków.

- Cole, E. (red.) (2024). *Architektura. Style i detale*. Wydawnictwo Arkady. Warszawa.
- Davis, R.C., Lindsmith, B. (2012). *Ludzie renesansu. Umysły, które ukształtowały erę nowożytności*. Wydawnictwo Rebis. Poznań.
- Gaweł, L. (2011). *Szlaki dziedzictwa kulturowego. Teoria i praktyka zarządzania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków.
- Gołos P., Skłodowski J. (2016). Przydatność szlaków turystycznych oraz elementów infrastruktury w świetle wyników ogólnopolskiego badania opinii społecznej. *Sylwan*, 160 (3), 238–246.
- Graf M., Popesku J. (2016). Cultural Routes as Innovative Tourism Products and Possibilities of their Development. *International Journal of Cultural and Digital Tourism*, 3(1), 24–44.
- Grzymkowski, E. (2023). *Sztuka. Przewodnik dla lubiących rozkminiać bez bólu*. Wydawnictwo Zwierciadło. Warszawa.
- Jasieńko, J., Kadłuczka, A. (2021). Brunelleschi Dome in Florence: Selected Structural, Static, and Conservational Aspects. *Journal of Heritage Conservation*, 66, 182–194.
- Jones, D. (red.) (2022). *Historia architektury*. Wydawnictwo Arkady. Warszawa.
- Klajbor, E. (2023). *Toskania*. Wydawnictwo SBM. Warszawa.
- Koch, W. (1996). *Style w architekturze. Arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne*. Wydawnictwo Świat Książki. Warszawa.
- Kruczek, Z. (2005). *Polska. Geografia atrakcji turystycznych*. Wydawnictwo Proksenia. Kraków.
- Krzątała-Jaworska, E. (2022). *Atlas turystyczny Toskanii*. Wydawnictwo SBM. Warszawa.
- Kurek, W. (red.) (2007). *Turystyka*. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
- Lubański, K. (2006). *Miejskie szlaki turystyczne jako element atrakcyjności krajobrazu zurbanizowanego*, [w:] J. Kosiewicz, K. Obodyński K. (red.), *Turystyka i rekreacja. Wymiary teoretyczne i praktyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Moterski, F. (2012). Szlak turystyczny – możliwość wykorzystania. *Zarządzanie i Finanse*, 1 (2), 315–322.
- Muratow, P. (1988). *Obrazy Włoch. T.1. Państwowy Instytut Wydawniczy*. Warszawa.
- Murray, P. (1999). *Architektura włoskiego renesansu*. Wydawnictwo Via. Toruń.
- Orzechowska-Kowalska, K. (2012). Szlak kulturowy formą ochrony dziedzictwa przeszłości. *Szlaki św. Jakuba. Ochrona Zabytków*, 3/4, 89–105.
- Orzechowska-Kowalska, K. (2025) Europejski Szlak Kulturowy Via Francigena – dziedzictwo kulturowe odcinka Siena – Rzym, [w:] Gmyrek K., Maciejowski W. (red.), *Turystyka i rekreacja – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Monografia 53, Akademia Kultury Fizycznej im. B. Czecha w Krakowie, 203–225.
- Ostrowski, J.K. (2009). *Sztuka włoska XVII i XVIII wieku*, [w:] *Sztuka świata*, t. 7, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, 15–80.
- Paczowski, B. (2010). Architektura i sztuka budowania. *Czasopismo Techniczne. Architektura*, 107. 7-A/1. 228 – 237.
- Seghi, A., Szyma, M., Michalec, B. (2015). *Toskania*. Wydawnictwo Pascal. Bielsko – Biała.

- Sewerniak, J. (1982). Problematyka zagospodarowania programowo – przestrzennego szlaków turystyki pieszej. *Problemy Turystyki*, 4.
- Stasiak, A. (2006). Produkt turystyczny-szlak. *Turystyka i Hotelarstwo*, 10, 11 – 29. Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi.
- Stasiak, A. (2007). Szlaki turystyczne – zagospodarowanie, atrakcja czy produkt turystyczny. *Szlaki Turystyczne a przestrzeń turystyczna*. 1–8. Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi.
- Stasiak, A., Śledzińska, J., Włodarczyk B. (red.) (2014). *Szlaki turystyczne – od pomysłu do realizacji*. Warszawa – Łódź.
- Steblik-Właźlak, B., Rzepka, L. (2015). *Geografia turystyczna*. Część 2. Technik obsługi turystycznej. Wydawnictwo WSiP. Warszawa.
- Styperek, J. (2002). *Linearne systemy penetracji rekreacyjnej*. Wydawnictwo Naukowe Bogucki. Poznań.
- Sprutta, J. (2011). Michał Anioł Buonarroti o sztuce, pięknie i religijności. *Studia Gnesnensia*. Tom XXV, 425–433.
- Szyma, M., Michalec, B., Wolak, J. (2014). *Toskania*. Wydawnictwo Pascal. Bielsko – Biała.
- Toman, R. (red.) (2000). *Renesans w sztuce włoskiej*. Architektura. Rzeźba. Malarstwo. Rysunek. Wydawnictwo Könemann. Kolonia.
- Ziółkowska-Weiss K., Lewandowska N. (2022) Touristic cultural determinants in Canada based on the authorial route of cultural heritage in the Alberta province, *Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society*, 36(3), 93–108; doi.org/10.24917/20801653.363.7.
- Ziółkowska-Weiss K., Szubert M., Brożek K. (2022). Heritage of the Ancient Rome as a Theme of Cultural Tourism in the Author's Route in the Rhineland, *Perspectives on Culture*, 2 (37), 125–143.
- Ziółkowska-Weiss, K., Chryc, P. (2023). Propozycja autorskiego szlaku kulturowego w Rzymie śladem rywalizacji barokowych geniuszy Gianlorenza Berniniego (1598–1680) i Francesca Borrominiego (1599–1667), *Turystyka Kulturowa*, 4/129, 167–186.

Netografia:

- <https://www.feelflorence.it/en/enjoy-respect> [dostęp: 27.11.2024 r.]
- www.gov.pl [dostęp: 27.07.2025 r.]
- <https://www.feelflorence.it/en/poi/firenze-welcome-center> [dostęp: 27.05.2025 r.]
- sztuka.edu.pl [dostęp: 23.07.2025 r.]
- przewodnik-po-florencji.pl [dostęp: 25.07.2025 r.]
- <https://mapy.com/pl/zakladni?q=florencja&source=osm&id=19139&ds=2&x=11.2669911&y=43.7818193&z=12> [dostęp: 27.07.2025 r.]

Streszczenie

Celem autorek niniejszego artykułu było stworzenie autorskiego szlaku kulturowego, który ma być narzędziem przybliżającym historię renesansu włoskiego, a także

dziedzictwa kulturowego Florencji, poprzez uwzględnienie na jego trasie obiektów sakralnych i użytkowych. Opracowanie skupia się głównie na analizie rozwiązań architektonicznych, które wykorzystywane były przez słynnych artystów renesansowych, podczas projektowania budynków mających dla miasta szczególne znaczenie kulturowo – historyczne. Podczas procesu projektowania szlaku wykorzystano materiały – publikacje dotyczące kultury miasta oraz doświadczenia autorek zebrane podczas pobytów we Florencji. Szlak został wytyczony w taki sposób, aby każdy turysta miał możliwość jego przejścia, bez względu na swoje umiejętności oraz predyspozycje kondycyjne. Poza dostępem do ważnych zabytków Florencji umożliwia także łatwy dostęp do bazy towarzyszącej oraz punktów informacji turystycznej. Prezentowany szlak może mieć charakter promocji lokalnej kultury oraz przyczynić się do zwiększenia rozwoju ruchu turystycznego w tym regionie.

Sacred and Secular Renaissance Architecture in Florence as an Element of Tourism Development – A Proposal for an Original Cultural Route

Abstrakt

The aim of the authors of this article was to create an original cultural route designed as a tool to bring closer the history of the Italian Renaissance as well as the cultural heritage of Florence, by including both sacred and secular buildings along its path. The study focuses primarily on the analysis of architectural solutions used by renowned Renaissance artists in designing buildings of particular cultural and historical significance for the city. In the process of designing the route, the authors made use of materials—publications related to the city's culture—as well as their own experiences gathered during stays in Florence. The route was designed in such a way that any tourist could follow it, regardless of their abilities or physical condition. In addition to providing access to important monuments in Florence, it also ensures easy access to supporting infrastructure and tourist information points. The presented route can serve as a means of promoting local culture and contribute to the further development of tourism in the region.

Słowa kluczowe: architektura; Florencja; renesans; szlak turystyczny; turystyka kulturowa;

Key word: architecture; Florence; Renaissance; tourist route; cultural tourism

Dr prof. UKEN Kamila Ziółkowska-Weiss, – pracownik naukowo-dydaktyczny (profesor uczelni) w Katedrze Geodezji, Geoinformacji i Geografii Społeczno-Ekonomicznej Instytutu Prawa, Ekonomii i Administracji Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Kierownik Zespołu Interdyscyplinarnych Badań w Turystyce oraz Przewodnicząca Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów. Studiowała prawo oraz kulturoznawstwo z historią sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim – specjalność mediteraneistyka. Jest również absolwentką geografii z podstawami przedsiębiorczości na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Ukończyła podyplomowe studia na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie (Krakowska Szkoła Biznesu UEK) na kierunku Zarządzanie turystyką międzynarodową oraz Organizacja i zarządzanie oświatą (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie).

Odbyła liczne staże i stypendia naukowe w kraju i za granicą (m.in. Kanada- Toronto; Rosja- Sankt Petersburg; USA- Chicago; Hiszpania- Oviedo; Brazylia- Rio de Janeiro; Argentyna- Buenos Aires; Włochy- Neapol; Portugalia- Funchal (Madera); Turcja- Şanlıurfa; Czechy- Karvina; Ukraina- Lwów, Kijów. Brała czynny udział w ponad 100 konferencjach międzynarodowych, prezentując wyniki własnych badań. Jest autorką i współautorką ponad 90 publikacji naukowych i popularnonaukowych, w tym autorskich monografii naukowych i podręcznika dla dzieci polonijnych *Album o Polsce* wydane w Kanadzie. Jej zainteresowania koncentrują się wokół problematyki migracji, tożsamości oraz aktywności społeczno-kulturowej i turystycznej Polonii na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem Polonii w Ameryce Północnej i Południowej. Prowadzi badania nad poziomem i jakością życia Polonii w regionie Greater Toronto Area oraz nad uwarunkowaniami i formami aktywności turystycznej polskich diaspor w Chicago i Toronto. Istotnym nurtem jej badań jest także historia i współczesność Polonii w Argentynie oraz procesy migracyjne Polaków w ujęciu globalnym. W obszarze jej zainteresowań znajduje się ponadto turystyka kulturowa, aktywność turystyczna osób Głuchych i Słabosłyszących w Polsce oraz zachowania turystyczne studentów państw Grupy Wyszehradzkiej. Autorka łączy podejście geograficzne, kulturowe i społeczne, podejmując interdyscyplinarne analizy dotyczące mniejszości narodowych oraz roli turystyki w kształtowaniu tożsamości i integracji międzykulturowej.

Dr. Kamila Ziółkowska-Weiss, Associate Professor at the Commission of National Education University in Kraków (UKEN) – academic and teaching staff member at the Department of Geodesy, Geoinformation and Socio-Economic Geography, Institute of Law, Economics and Administration, Commission of National Education University in Kraków. She serves as the Head of the Interdisciplinary Research Team in Tourism and Chair of the Student Appeal Disciplinary Committee. She studied Law and Cultural Studies with Art History at the Jagiellonian University, specializing in Mediterranean Studies. She also graduated in Geography with the Fundamentals of Entrepreneurship from the Pedagogical University of Kraków. She completed postgraduate studies at the Cracow University of Economics (Cracow School of Business, CUE) in International Tourism Management, as well as in Organization and Management in Education at the Commission of National Education University in Kraków. Dr. Ziółkowska-Weiss has completed numerous research internships and scholarships both in Poland and abroad, including: Canada (Toronto), Russia (Saint Petersburg), USA (Chicago), Spain (Oviedo), Brazil (Rio de Janeiro), Argentina (Buenos Aires), Italy (Naples), Portugal (Funchal, Madeira), Turkey (Şanlıurfa), Czech Republic (Karviná), and Ukraine (Lviv, Kyiv). She has actively participated in over 100 international conferences, presenting the results of her research. She is the author and co-author of more than 90 scientific and popular-scientific publications, including academic monographs and a children's textbook for the Polish diaspora, *Album o Polsce*, published in Canada. Her research interests focus on migration, identity, and the socio-cultural and tourism-related activity of the Polish diaspora worldwide, with particular emphasis on Polonia in North and South America. She conducts studies on the living standards and quality of life of Polish communities in the Greater Toronto Area, as well as on the determinants and forms of tourism activity among Polish diasporas in Chicago and Toronto. An important strand of her

research also concerns the history and contemporary life of the Polish community in Argentina and the global migration processes of Poles. Additional areas of interest include cultural tourism, tourism activity of Deaf and Hard of Hearing people in Poland, and tourism behavior among students from Visegrad Group countries. Dr. Ziółkowska-Weiss combines geographical, cultural, and social approaches, engaging in interdisciplinary analyses of national minorities and exploring the role of tourism in shaping identity and fostering intercultural integration.

Zofia Masternak, ukończyła studia licencjackie na kierunku Turystyka i rekreacja na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się w obszarze zjawisk turystycznych we Włoszech, turystyki międzynarodowej oraz sztuki i kultury, ze szczególnym uwzględnieniem architektury. Podczas studiów brała czynny udział w organizacji licznych form popularyzacji działalności naukowej i akademickiej w ramach Festiwalu Nauki i Sztuki w Krakowie oraz Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy Krajoznawczej o Republice Czeskiej. Obecnie kontynuuje naukę na studiach magisterskich z zakresu historii sztuki Na Uniwersytecie Papieskim im. Jana Pawła II w Krakowie

Zofia Masternak, She completed her undergraduate studies in Tourism and Recreation at the University of National Education Commission in Kraków. Her research interests focus on tourism phenomena in Italy, international tourism, and art and culture, with particular emphasis on architecture. During her studies, she actively participated in organizing various initiatives promoting scientific and academic activities, including the Festival of Science and Art in Kraków and the National Knowledge Competition on the Czech Republic. She is currently pursuing a master's degree in Art History at the Pontifical University of John Paul II in Kraków.